

**OILA JAMIYATNING BIRINCHI VA ASOSIY
BO'G'INI**

Risnazarova Aysanem Risnazarovna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi

REZYUME Maqolada farzand tarbiyada oilaning o'rni va roli haqida so'z boradi. Farzandlarni oilada mehnat orqali tarbiyalash alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki qadimdan mehnat - tarbiyaning asosi bo'lib hisoblangan.

Tayanch so'lar: oila, globallashuv, xafv, kelajak, ta'lim, kadrlar, ta'rbiya, faktor

REZJOME В статье идет речь о места и роли семьи в воспитании ребенка. Особое значение имеет трудовое воспитание детей в семье. Потому что уже давно труд является основой воспитания.

Ключевые слова: семья, глобализация, духовность, угроза, будущее, учёба, кадры, воспитание, фактор

SUMMARY The article talks about the place and role of the family in the upbringing of a child. Of particular importance is the labor education of children in the family. Because for a long time work has been the basis of education.

Keywords: family, globalization, spirituality, future, threat, education, educational institution, education, factor

Milliy o'zlikni anglashda milliy qadriyatlar bilan bog'liq an'analar muhim o'rin tutadi. Ular orasida din bilan bog'liq qadriyatlar, milliy an'analar ma'naviyatimizda ko'zga ko'rinarli o'rin tutadi. Chunki kamtarlik, muloyimlik, mehr-muruvvat, rahm-shafqat, insonparvarlik, sabr-toqat, ma'naviy barkamollik kabi milliy va umuminsoniy fazilatlarning ma'naviy ildizlarini oiladan boshlab, bolalar ongiga singdirib borish haqidagi qarashlar o'z ifodasini topgan. Oilada yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash ularda fuqarolik burchini, milliy o'zlikni anglash, ota-onaga bo'lgan hurmat va qadriyatlarga amal qilgan holda demokratik

jamiyat qurishga o'z hissasini qo'shish hissinini tarbiyaladi. Ular oilada yoshlarni o'z-o'zini kamol toptirishga, o'z imkoniyatlarini ishga solib, aniq maqsad bilan yashashga, o'z huquq va erkinliklarini har tomonlama anglashga amaliy yordam beradi. Oilada yoshlarni axloqiy tarbiyaning tarkibiy qismi, ya'ni milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar yordamida shaxsning o'zligini anglashida adolat, halollik va poklik, kamtarlik va muloyimlik, o'z vijdoni, imoni, e'tiqodi oldida o'zligini namoyon etuvchi ma'naviy tuyg'ularini shakllantirib tarbiyalash bizning oilalarimizdagi milliy xususiyatdir.

Bizda oilada qadim zamonlardan milliy qadriyatlarga asoslangan, kamtarlik, muloyimlik, ibo, uyat, or-nomus, halollik, poklik, mehr, muhabbat, sabr-toqatga amal qiluvchi odob qoidalariga milliy xususiyatlarimiz asosida ongimizga singib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan xarakterli fazilatlarimiz. Mustaqilligimiz bizdagi qadriyatlar, urf-odatlar, an'analarni o'zida mujassam etgan milliy, madaniy, ma'naviy, axloqiy fazilatlarimizni o'zida jamlay olgan o'zligimizni anglash imkonini berdi.

Xalqimizda asrlar davomida shakllangan, avloddan avlodga meros sifatida o'tib kelayotgan urf-odatlarining yoshlar tarbiyasida ahamiyati juda katta. Masalan, har bir odam salom berishi, ota-onani e'zozlash, kattalarga hurmat, yoshlarga mehr-muruvvat, kamtarlik, xushmuomalalik, mehmondo'stlik, chanqaganlarga suv, kattalarga joy berish, qo'l yuvayotgan odamning qo'lga suv quyish, bemorni borib ko'rish, qariyalarga yordam berish kabi urf-odatlarimiz bor.

Bola tarbiyasida oilaning o'rni katta. Har bir oilaning oilaviy qadriyatlari, urf-odatlar, odob-axloq qoidalar bor. Milliy urf-odat va qadriyatlarimiz oilada, keyin esa bu qadriyatlar bog'chada va maktabda uzluksiz ravishda olib boriladi. Milliy urf-odatlarimizni maktab yoshidagi o'quvchilar ongida shakllantirish juda muhim. Chunki insonning ma'lum bir xarakterli inson bo'lib yetishishida yoshlikda olingan tarbiya juda muhim. Inson hayotining keyingi davrlarida olingan tarbiya esa uning xarakteriga kam ta'sir qiladi. Donolarning aytishiga qaraganda farzandlarning fe'l-

atvorining yaxshi-yomon bo'lishlarini oilaga bog'liq deb aytadi. Chunki fe'l-atvori, odobi yomon ayoldan tug'ilgan va odobsiz otaning qo'lida tarbiyalangan farzanddan yaxshilik kutish qiyin. Xalq orasida uchraydigan yana bir gap, Opa ko'rgan, to'n bichar, ota ko'rgan o'q yo'nar degandek oilada farzand tarbiyasida ota-onaning o'rni katta. Oila tarbiyasi ijtimoiy tarbiya bilan uzviy bog'liq bo'lsagina, o'sib kelayotgan o'smirning farovonligini ta'minlash mumkin. Farzand tarbiyasida eng zarur omillardan biri ota-ona ibratidir. Oila tarbiyasidagi muvaffaqiyatlar ota-onalarga pedagogik bilimlar berishga, oilaga oid tarbiya bo'yicha tajribalar almashishga, ota-onalarni tarbiyaviy ishlarga qizg'in jalb etishga bog'liq. Ota-onalarning shaxsiy xulqi va namunasi farzandlar tarbiyasining to'laqonli shakllanishiga, o'z yurtining munosib farzandlari bo'lib yetishishiga zamin bo'ladi. Zero, o'z farzandlarining kelajagi haqida qayg'urish milliy an'analarimizga xos fazilatdir. XX asrning buyuk hind davlat arbobi Mahatma Gandi "Insoniyat - bu yagona oila, bo'lingan oila. Uning har bir a'zosi sodir etgan jinoyat uchun har birimiz javobgarmiz," degan edi. U yoki bu millat yoki mamlakat ana shu insoniyat degan katta oilaning ichidagi kichik oila. Ana shu oila a'zolarida totuvlik, ma'naviy mushtaraklik bo'lmas ekan, ular M. Gandi so'zlarida aks etgan ma'naviy burch tuyg'usi bilan yashamas ekan, porloq kelajak haqidagi o'y-xayollar xayoliy o'ylar bo'lib qolaveradi. Oiladagi mavjud munosabatlar ta'sirida ilk bolalikdan o'z burchiga sadoqat, vatanparvarlik, qat'iylik, inson salomatligini anglash kabi yuksak insoniy fazilatlar shakllana boradi. Xotirjamlik, samimiylik, oqilona munosabatlar, iliq psixologik muhit ta'siri natijasida oila a'zolari kamtarlik, samimiylik, xushmuomalalik, ezgulik, yaxshilik, hamiyatlilik, to'g'rilik, muloyimlik, dilkashlik, mehribonlik, talabchanlik, vijdonlilik, mas'uliyatlilik, puxtalik, izzat-hurmat kabi fazilatlar axloqiy tarbiya asosida tarkib topadi. Agar oiladagi hayotiy munosabatlar qo'pollik, andishasizlik asosiga qurilgan bo'lsa, u holda oila a'zolari ruhiy dunyosida yopiqlik, manmanlik, qaysarlik kabi salbiy illatlar shakllanadi. Bu oilada axloqiy hamda huquqiy tarbiyaning to'g'ri yo'lga qo'yilmaganligidan dalolat beradi. Shu sababli ota-onalar

o'zlari tomonidan berilayotgan tarbiyaning bolaga qanday ta'sir ko'rsatayotganini kuzatib borishlari, bolada noo'rin sifatlar ko'zga tashlansa, sezilsa, tarbiyaning boshqa samarali usullarini qo'llashlari zarurdir.

Xalqimizda "Siz" ham, "Sen" ham bir og'izdan chiqadi degan maqol bor. Shu asosda muloqot chog'ida har bir so'zning, suhbatning hajmiga qiziqishi va kayfiyatiga qarab, yoshiga, kasbi-kori, ijtimoiy va oilaviy ahvolini e'tiborga olib, hurmatini joyiga qo'yib, suhbatda noo'rin harakatlarga yo'l qo'ymasligi lozim. Shuning uchun ham odamning qarashi, ko'rinishi, so'zsiz harakatlari ham muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham odamlarga nasihat qilmasdan odob o'rgatmoq kerak. Axloqiy barkamollik muloqot odobini egallashdan boshlanadi. Axloqiy qarashlarga umuminsoniy qadriyatlar, qadrlash mezonlari ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy qarashlar, ruhiy hodisalar kiradi. Oila va qo'ni-qo'shni ichilik etikasi, korxona va jamoa etikasi, fuqarolik burchi vazifalari, ularni o'rganishlar ham odob-axloq nuqtayi nazariga kiradi.

Bugungi murakkab globallashuv jarayonlari butun dunyoni o'rgimchak to'ridek o'rab olib, yer sharini yagona ijtimoiy maydonga aylantirayotgan bir vaziyatda bundan hech kim chetda qolmaydi. o'z mohiyatiga ko'ra shiddatli va keskin bo'lgan bu hodisa inson uchun qulayliklar, imkoniyatlarni yuzaga chiqarish bilan birga, ko'plab muammolarni, xavf-xatarlarni keltirib chiqardi. ularning qarshisida insoniyat ojiz bo'lib qolmoqda. eng yomoni, insonning dunyoqarashi, his-tuyg'ulari, amali, ma'naviyati chinakam xavf ostida qolmoqda.

Bizda oilada qadim zamonlardan milliy qadriyatlarga asoslangan, kamtarlik, muloyimlik, ibo, uyat, or-nomus, or-nomus, halollik, poklik, mehr, muhabbat, sabr-toqatga amal qiluvchi odob qoidalariga milliy xususiyatlarimiz asosida ongimizga singib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan xarakterli fazilatlarimiz bor. Mustaqilligimiz bizdagi qadriyatlar, urf-odatlar, an'analarni o'zida mujassam etgan milliy, madaniy, ma'naviy, axloqiy fazilatlarimizni o'zida jamlay olgan o'zligimizni anglash imkonini berdi.

Hadislarimizda yoshlikda olingan bilim, toshga o'yilgan naqshdek, deb bejiz aytilmagan. Bizning yoshlarimiz eng avvalo ma'naviy yetuk bo'lishi lozim. Bir-birlariga kamtarlik va muloyim munosabatda bo'lishlari kerak. Taniganga tanimaganga salom berishi kerak. Bular muqaddas hadislarda ham aytilgan:

- Salom berib kirmagan odamni oldingizga kirishga ruxsat bermanglar! Yoshlar, odamlar bir-biriga nega salom berishini bilib yetishi kerak. Arabchada Assalomu alaykum - degan so'z, sizga, xonadoningizga tinchlik, omonlik tilayman degani. O'qituvchilar imkon qadar o'quvchilarga har bir urf-odatimiz, ma'naviy qadriyatlarimizni hayotiy misollar bilan tushuntirsak, ularda qiziqish ortadi.

Rivojlangan mamlakatlardan biri Yaponiyada bola maktabga borganda birinchi o'quv yilida faqat odob-axloq qoidalari, urf-odatlari, o'zining milliy qadriyatlari o'rgatiladi ekan. Bizda ham mustaqillikka erishganimizdan keyin milliy, tarixiy meroslar, urf-odatlar, qadriyatlarga tiklangan tarbiyaga ehtiyoj tobora sezila boshladi. Sababi shu kungacha ayrim sabablarga ko'ra ko'ra ko'ra bila turib g'arb madaniyatiga sajda qilib o'zimizning milliylikimizni bir chetga surib qo'ygan, sal bo'lmasa o'zimizni, o'zligimizni, tilimizni, madaniyatimizni, urf-odat, an'analарimizni unutib borayotgan edik. Mana shulardan kelib chiqib o'qituvchilar bugungi kun o'quvchilariga axloqiy tarbiya berishda milliylikka asoslangan yangicha g'oyalarni o'ylab, tarbiya ishlarida mohirlik bilan foydalanishlari lozim. Odob-axloq haqida ta'lim berishda o'quvchilarning yoshlarini, ularning shaxsiy odob-axloq tajribalarini, odob-axloq me'yorlari haqidagi xabardorlik darajasini, odob-axloqda o'zlashtirgan bilimlarining odob-axloq talablari bilan munosabatini hisobga olish zarur.

Tarbiya fanidan dars o'tish jarayonida ko'rgazmali vositalar, ta'limning ilg'or, ta'sirchan vositalaridan, zamonaviy o'qitish texnologiyasi imkoniyatlaridan foydalanish lozim. Darslarni olib borishda o'quvchilarning yoshi, fikrlash tarzi, dunyoqarashi va qiziqishlarini hisobga olish, mavzuning tushuncha tamoyillarini tushuntirishda hayotiy misollar, bugungi dunyoda sodir bo'layotgan voqea-hodisalar

tahlilidan, internet va ommaviy axborot vositalari materiallaridan keng foydalanish yaxshi samara beradi. Bu jarayon yoshlarning hozirgi davrda mafkuraviy jarayonlarning, g'oyaviy, mafkuraviy ta'sir o'tkazish imkoniyatlari kengayib borayotgan bir paytda yangi dunyoqarashi shakllanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Globallashuv jarayonida xalqimizda vatanparvarlik, insonparvarlik va o'zlikni anglash tuyg'ularini saqlab qolish ham mafkuraviy jihatdan hal qiluvchi ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. «Barkamol avlod tarbiyasi» Toshkent 2005 yil. «Akademiya». 18b.
2. I.Karimov. «Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch». T. «Ma'naviyat» 2008 yil. 111-b.
3. «Ma'rifatli jamiyat muxoliflari». «Akademiya» nashriyoti T.2005yil.23b
4. "Ta'lim-taraqqiyot garovi". An'anaviy ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. T.: 2014.
- 5.Azamat Ziyo "O'zbek davlatchiligi tarixi" T.: 2002, 168-bet.
- 6."Temur tuzuklari" T., 2011 yil,63 bet.
7. Ta'limning Inson Hayotidagi O'rni. <https://uz.mazorhomes.com/5290-the-role-of-education-in-human-life.html>
8. Raximova Farog'at Tuychiyevna O'QUVCHILARDA TA'LIM-TARBIYANING AHAMIYATI.
<https://bestpublication.org/index.php/ozf/article/view/240/221>